

Разговор водио Милисав Миленковић

Срби славе победе унапред, а поразе уназад

Разговор са драмским писцем Миладином Шеварлићем*

МИЛИСАВ МИЛЕНКОВИЋ: *Постоји, одавно, мит о Нарцисовој загладаности у властиту слику, загубљену негде у воденим таласима. Постоји, такође, истина да на бројним сликама (од Леонарда да Винчија до, на пример, наше Милене Павловић Барили) почива, мање или више прикривен, и уметников лик. Када је реч о писцима, поготово драмским – њихов лик се разбија у безброј ситних детаља, а ови се, касније, могу склопити у један колоритни мозаик, који открива њихов портрет, открива њихов унутарњи садржај. Гост нашег данашњег “Портрета” је, управо, драмски писац, господин Миладин Шеварлић.*

Добро дошли, господине!

МИЛАДИН ШЕВАРЛИЋ: Боље Вас нашао! Поздрав Вама и Вашим гледаоцима.

Хвала на поздравима и добрим жељама! Господине Шеварлићу, Ви сте прошли интересантан пут, и стваралачки и, уопште, професионални. Били сте на бројним функцијама у театрима, почев од Београдског драмског позорита, где сте, прво, били драматург, били сте, затим, уметнички директор Црногорског народног позоришта у Титограду, Намерно кажем: у Титограду... Шта можемо? Тако се звао град у то време. Били сте, затим, и уметнички директор Београдског драмског позоришта; били сте управник Народног позоришта у Нишу, управник Позоришта на Теразијама, заменик управника Народног позоришта у Београду. Сада сте уредник на Телевизији Београд. У међувремену успели сте да напишете више од двадесет драмских дела, која су, са успехом, играна у позориштима и емитована на телевизији. Поменимо само нека од њих: “Пропаст царства српскога” (Атеље 212), “Оптимист” (Народно позориште у Београду), “Господин министар” (Театар “Константин Кисимов” Вел. Трново, Бугарска), “Косово” (Београдско драмско позориште), “Карађорђе” и “Змај од Србије” (Народно позориште у Нишу). Осим других, бројних признања за Ваше стваралаштво, за ову, последњу драму добили сте и Стеријину награду, највеће признање за драмско стваралаштво у нас. Поменимо и неколико Ваших телевизијских остварења: “Одлазак Дамјана Радовановића”, “Смрт пуковника Кузмановића”, “Повратак Вука Алимпића”, циклус породичних драма о распаду наше грађанске класе, закључно са познатим телевизијским филмом “Пролеће у Лимасолу”. Реците ми, господине Шеварлићу, како сте се Ви, и зашто, нашли на том путу који се зове драмско стваралаштво?

Тешко је сада, при крају животног пута, трагати за коренима.. Ја сам, од ране младости, имао отпор према уском професионалном опредељењу. Нисам желео да се поистоветим са једном, одређеном, професијом и да, тиме, изгубим све остале могућности, увиде, тачке гледања, које живот пружа и носи, и које радозналост једног младог човека (таквог човека) подразумева. Дакле, жудео сам за свеобухватном, слојевитом (да не кажем: дијалектичком) сликом света – и отишао сам да студирам светску књижевност. То ми се чинило најближим ономе што сам желео, за чим сам чезнуо. Међутим, студирајући светску књижевност, схватио сам да ћу умрети од глади, будући да нисам желео да се бавим ни теоријом, нити да будем професор, научник и слично. Значи, нисам хтео ништа да будем. Писао сам песме у то време... И, онда, стицајем околности – да не дужим, јер биографија није толико битна, битно је шта је човек урадио у оквиру те биографије – стицајем околности нашао сам се на Академији за позориште, филм,

радио и телевизију (данашњи Факултет драмских уметности), код покојног професора Јосипа Кулунџића. Био сам последња генерација тог нашег знаменитог педагога, писца, редитеља... Али, како време пролази, чак и значајни људи се заборављају. Нарочито у овој нашој “мондијалистичкој” (под)култури. Ово је дигресија. Можемо?

Како да не, како да не!

У позоришту “Славија”, у Београду, пре једно две године, режирао сам свој комад “Заводник”; игра се још увек. Учествују Ружица Сокић, Милан Михаиловић, Горан Милев и једна млада студенткиња глуме, чије сам име заборавио. После једне пробе, седели смо, уз кафу, и у разговору се дотакли имена једног од веома познатих позоришних стваралаца, рецимо, Мате Милошевића. И ја запитам девојчицу: “Је л’ знате ви ко је био Мата Милошевић?” – “Мата Милошевић?” , каже она, затечена...

Ко то беше?

“Не знам”, каже. Ја видим да нешто није у реду. А, иначе, дете студира позоришну академију, додуше “Браћа Карић”, али, боже мој, није електротехничар... “Добро” – кажем, и, сад, правим тест: “Знате ли ко је био Ели Финци?” – “Ели Финци? Никад нисам чула, не знам.” – “А, знате ли” – настављам ја упорно – “ко је био Миливоје Живановић?” – “Па, начула сам нешто, али нисам сигурна...” И тако ја наставим да лицитирам још пет-шест имена наших најистакнутијих позоришних стваралаца, од пре двадесет, тридесет, не од пре триста година, али она не зна ни једног, јединог човека.

Јесте ли је питали за неког писца?

Јесам. За Велимира Лукића. Са истим резултатом.

А, за господина Шеварлића је чула.

(Смех.) Па, кад је још жив! Али, шалу на страну, поменимо, зато, покојног Јосипа Кулунџића, како се та стара и заслужна имена не би потпуно изгубила под прахом и пепелом овог времена у којем сад живимо.

Сем професора Кулунџића, које још професоре памтите, из те наше заједничке школе? Рецимо, Душана Матића.

То је била једна крајње неконвенционална школа, та наша Академија, то су били неконвенционални људи, многи од њих били су људи од духа, који су могли да нам пренесу извесна знања и да задовоље извесне наше интелектуалне жудње, али не на стереотипан, школски начин, већ управо онако како смо ми то очекивали, како смо ми то волели. Таква школа погодовала је, или, бар, није спутавала наш индивидуални, креативни развој. Сећам се Душана Матића, лепоречивог, са шалом и цигаретом. Био је аутентичан песник, трагалачки, неконвенционалан дух. Шетао је с нама кроз литературу, као кроз ботаничку башту, поред које је становао... А, онда, каже, донесите индексе, ево вама десет, ево вама девет, писали смо и неке семинарске радове, и тако даље. Људи Матићевог типа будили су у студентима велику духовну радозналост и давали много више но што би једна стереотипна школа могла. И, тако, седим са господином Миодрагом Ђукићем, који је, чини ми се, био гост у једној од Ваших ранијих емисија, он предаје Историју религија на БК Академији, имао је тог дана испит, ја долазим после тог испита да попијемо кафу и затичем га са једним студентом треће године, пију кафу и причају о систему оцењивања. “Ти, као Душан Матић” — кажем му – “желиш да студентима пренесеш изванстан духовни набој, а не да цепидлачиш приликом оцењивања”. И сетим се оног разговора са младом глумицом, па упитам студента: “Знате ли ви ко је био Душан Матић?” — “Не знам.” — Каже он. — “Никад нисам чуо.”

Е, ту морам да Вас нешто питам. Позориште је ефемерна уметност. Траје онолико колико се изговара реч, колико траје илузија на сцени. Откуд та жеља, откуд та амбиција драмског писца да плете драмско ткиво, кад оно траје тако кратко, када је тако пролазно? Оно стоји међу корицама књиге, али драме нису написане да би се читале, драме нису написане да би биле одштампане, него да би се гледале у позоришту. Шта је за драмског писца тако изазовно, да се он, ипак, бави том литерарном врстом?

Дијалектика приче нам говори да је баш оно што је ефемерно, у исто време и изазовно. Писац види своју драму на сцени и види своју публику како гледа његову драму. Тако се тренутно затвара круг између њега и његове публике. Кад напишете роман, дате га издавачу и даље ништа не знате о томе шта се тамо збива. Ви, овде, видите људе који прате оно што сте ви написали, директно се ствара енергетски трансфер (како се то данас каже), тако да видите како то дело живи. Друго, кад штампате књигу у нашим бедним тиражима од 500 или 1 000 примерака, не знате колико је људи то прочитало. У позоришту, ако тај комад иде, на сваку представу дође триста људи, и кад то саберете – комад се игра неколико година – кад то саберете, видите да је уствари, много људи то видело. Дакле, свака ефемерност има своју предност. Драма је, такође, веома специфична форма која на веома кондензован, сабијен начин успева да предочи слику једног времена, духа тог времена, карактеристичне ликове тог времена, значи, може једним скоро магијским, флеш поступком да призове суштинске координате доба у којем живимо и ако је добри Бог дао и нешто свевремено. То је уметност која комуницира, која кореспондира и са публиком и са духом времена. Кад пишете драму, ви морате писати из духа свога времена. Немогуће је другачије.

Луиђи Пирандело, велики драмски писац, је дозвољавао да “лица траже писца”. А, где Ви налазите своје ликове, у ком животу и на којим правцима њиховог опредељивања?

Када сам почињао, ја сам своје ликове тражио и налазио у свету идеја, парадигми и параболо. На пример, моја дипломска драма (У рукама отаџбине, штампана у часопису “Сцена”, изведена на Радио Београду, давне 1969. године) говорила је о шпанској инквизицији, о младом интелектуалцу који покушава да се бори. Кроз ту причу, ја сам покушао да кажем неке опште ствари о тоталитаризму, о интелектуалној слободи, о побуни; такође, да направим алузију на време у којем смо тада живели, не слутећи какав ће нам мрак, хаос и поремећај свих вредности донети тзв. демократија. Касније сам своје ликове тражио у конкретној, властитој средини, било да је реч о нашој прошлости или садашњости. Ја сам се доста бавио историјским темама, али на посебан начин. То нису, наравно, традиционалне историјске драме. Писао сам и о такозваној пропасти српског грађанског сталежа после Другог светског рата и, најзад, драме са темама из нашег савременог живота. Тако сам се све више приближавао савременим ликовима, онима које сам могао да видим око себе. Наше време, као и свако време пропадања, неисцрпни је мајдан за писца који се клони јевтиног памфлетизма и површности.

У Вашем драмском опусу ипак је доста текстова који се баве историјским ликовима, историјским догађајима судбоносним за српски народ.

То је, пре свега, драмски циклус са заједничким (ироничним) насловом “Српска трилогија”. Под тим насловом је и штампан, у једној књизи, мислим, 1995. године. Реч је о драмама Пропаст царства српскога, Косово – играно поводом 600. годишњице пораза на Косову. Срби славе поразе, је л’ да? – и Змај од Србије, о деспоту Стефану Лазаревићу, односно, о стварању косовског мита. Затим следи, са темом из новије историје, драма Карађорђе и Вуци и овце или Србија на истоку, о кнезу Милошу и Вуку Караџићу, о вулгарној, примитивној деспотији, која гази, понижава и спрда се са нејаким, ћопавим интелектуалцем што покушава да зрачком писмености осветли српски тамни вилајет. Прве три драме баве се нашим средњим веком, од цара Душана до деспота Стефана. Говорећи о судбини наше средњовековне државе, покушавам

да схватим и да фиксирам извесну закономерност која се тиче српске историјске судбине, оно што би се могло означити као универзална судбинска матрица тога етноса и његове историје, оно што и данас можемо уочити, посматрајући трагичне догађаје кроз које пролази српски народ. Посматрајући те догађаје, лако можемо уочити типске механизме на делу, механизме који се тичу, наравно, и геополитичке ситуације, који се тичу и нашег етноменталитета, цивилизацијске позиције и свега осталог. Можемо, дакле, уочити да су на делу врло типизирани механизми и да нам се исто што нам се дешавало онда (мутатис мутандис) дешава и сада. То сам покушао да покажем у тим драмама.

Читајући и гледајући Ваше драме, стекао сам утисак да се мало поигравате већ овеиталим представама о одређеним ликовима и историјским ситуацијама. Као да тим ликовима додајете једно иронично или хуморно осенчење, па чак и фарсичне тонове, који одударaju од наших уврежених, митологизованих представа.

Па, није мало, него, можда, и мало више. Те драме јесу прожете фарсичним духом, али оне су, истовремено, озбиљан продор у суштину механизма српске историје и механизма митологизације те историје. Очигледно је да постоје два противстављена аспекта нашег живота. Постоји стварност и постоји званична интерпретација те стварности. Та два аспекта су у потпуној контроверзи – па, зар то, већ, није фарса, само по себи? Као што данас живимо, бајаги, у демократији, а, уствари, живимо у једном мрачном, потонулом, диригованом, распамећеном свету, свету вулгарне манипулације новцем, људима и идејама. Дакле, на тој разлици, на тој дијалектичкој клацкалици, на тој провалији између званичне, прокламоване слике света и онога што се заиста дешава, ја сам градио драме о којима је реч. Па су тако и велики, митски ликови морали добити иронично осенчење.

Који Вам је од тих ликова био најзахвалнији? Карађорђе? Марко Краљевић?

Драма Карађорђе није жанровски од те, фарсичне, ироничне врсте текстова. Ту је ауторски приступ остварен без дистанце. То је, на неки начин, и психолошка драма, ма да је то, пре свега, велика историјска фреска. Догађаји су сувише блиски, историјски “свежи”, на директном правцу наше савремене историје. Карађорђе је парадигматична жртва наше модерне историје. О томе нисам могао да пишем са ироничном дистанцом. Карађорђев лик сам, дакле, третирао озбиљно, такорећи реалистички. Он се враћа у Радовањски луг, где ће бити убијен, он то у једном часу почиње да осећа, да схвата. Но, ипак се морао вратити. А од оних ликова, тумачених са ироничном дистанцом. Па, знате, захвални су велики ликови, као што је цар Душан... Он, међутим, код мене није предмет спрдње, он је тамо и даље снажан, моћан и озбиљан владар, који на немачком језику командује својим немачким најамницима... Ја сам веома водио рачуна о суштинском значењу историјских података. Мада је правих историјских података мало. Много више има надградње и мита. Значи, оно што је историјска чињеница, ја нисам извитоперавао, то је остала историјска чињеница. Цар Душан је и код мене један силан, озбиљан и моћан владар. Али, није проблем у томе. Проблем је у томе што он стварност у којој живи и према којој се односи на одређен начин, приказује, у летописима, у потпуно другачијој светлости. Како разлучити, дакле, митско од стварног? Или, рецимо, у драми Косово ми знамо да Вук Бранковић није никакав издајник, да је то само мит који се ствара као алиби за војнички, или, ако хоћете, историјски пораз... Е, сад, питање је да ли се могло другачије? Да ли се могло реалније промишљати? Да ли се могло боље спремити за рат, или се морало журити у царство небеско, па, онда, правити мит и крити се иза тог мита као универзалног алибија? И тако даље.

Колико, дакле, драмска литература функционише у складу, односно у нескладу са нашим историјским представама?

То, пре свега, зависи од епохе. Постојала је епоха романтизма, када је драмска литература

служила миту и потхрањивала га. Е, онда је почела да се та целовита слика стварности цепа, мит је остао на једној страни, црква, често и држава, а на другој страни слободно мислећи људи, уметници, интелектуалци, историчари, који су покушали да под критичку лупу ставе сва та збивања и да схвате шта се то, у ствари, дешавало. Па, тако, и да схвате шта им се дешава данас. Али, ако хоћете да још мало останемо у историји, узмимо, на пример, бој на Марици. Прича се дешава, као што знамо, 1371. године. Турци су, већ, прешли у Европу, држе Једрене. Међутим, краљ Вукашин и његов брат, деспот Угљеша иду са војском да у Маричкој долини сусретну Турке, да их потуку и, евентуално, истерају из Европе. То је била некаква прилика, реална, мада се српско царство распало, али Срби су још увек били довољно јаки, имали су своје оклопнике, имали су војну силу и могли су нешто да ураде. Срби, дакле, долазе до места званог Чрменски лугови, у Маричкој долини. Турска војска је у околини Једрена. Срби направе логор, раскомоте се и, према извештајима које су добили, схвате да су увелико надмоћни, схвате да је турска војска много мања, и кажу, е, баш лепо, ми смо завршили посао, дај вино! Носили су велику количину вина у мешинама. Подигну шаторе, сапну коње, поскидају оклопе, седну на траву, насеку браветине и почну да пију вино, славећи победу. Турски командант из Једрена био је свестан да су Срби надмоћни. Био је, већ, спреман да се покори, да понуди неки данак. Ипак, пошаље извидницу да још једном провери како ствари стоје. Седне неколико Турака на брзе коње, дођу до Чрменских лугова и, шта тамо затичу? Затичу мртве пијане Србе. То стоји у летописима, то нисам ја измислио. Само, нема ко да чита! Дођу, дакле, турски коњаници тамо, виде логор у неред, Срби леже мртви пијани, мешине с вином просуте, коњи лутају унаоколо, оклопи, мачеви разбацани... Срби славе победу. Турци окрену коње, врате се у Једрене и кажу паши: сад јаши, сад је наше! Овај крене коњицу, дође и прегази све. Побие, посече, погази, разори цео логор...

Значи, Срби славе победе унапред, а поразе уназад!

Одлично! Може се тако рећи.

То је што се тиче историје. Тамо су теме дате...

Теме су дате, али односи нису дати. Односи се увелико мењају. Поменућу случај са мојом драмом Косово, играном у Београдском драмском позоришту на 600. годишњицу косовске битке, 1989. године. То није никаква свечарска драма, то је раскринкавање мита, писано са великом ироничном дистанцом. Међутим, успео сам да им потурим то тамо, и они су то одиграли. И, после те премијере био сам нападнут у јавности као антисрпски писац, као човек који се спрда са највећим светињама српским, и како сам могао на годишњицу чувеног отпутовања у царство небеско да напишем тако нешто blasphemично... Но, добро, преживели смо и то. Е, сад, долазе мондијалисти на власт, једна интелектуална квазиелита, која поништава све што је национално, како би се додворила својим европским послодавцима, мада ови такву врсту додворавања и не траже. Те се, тако, у часопису "Театрон" прави преглед српских драмских текстова из осамдесетих година, и каже се, ето, то је било време када је српска драмска литература помагала мрском Слободану Милошевићу да, злоупотребљавајући национална осећања, заведе своју диктатуру. Поменут је низ писаца који су озлоглашене националне теме стављали у први план, поменута је и Ћосићева Колубарска битка, поменут је и Симовићев Бој на Косову, поменута је и моја драма Косово.

Значи, Ви нисте само разграђивали косовски мит, него сте га и дограђивали?

Значи, у оно време сам ја био антисрпски писац, а када је прошло десетак година, онда сам – са истим текстом – постао просрпски писац и српски националиста. Та цинична спрдња и поигравање свим вредностима, познат је и проверен српски специјалитет.

Ето, ето тог ризика о којем ја говорим! Врло занимљиво. А, како је са савременим темама? И

ту сте имали реаговања?

Други циклус мојих драма прича о томе шта се дешавало са српским грађанским сталежом уочи Другог светског рата, за време окупације и после доласка комуниста на власт. Ја не могу да жалим наш грађански сталеж, којем, по пореклу, и сам припадам, не могу да га жалим, јер, ако је пропао значи да није био способан да се одржи... Те драме се зову Одлазак Дамјана Радовановића, Смрт пуковника Кузмановића, Небеска војска, Повратак Вука Алимпича.... Затим, Пролеће у Лимасолу. По томе тексту снимљен је недавно занимљив телевизијски филм, покојни Сава Мрмак је режирао. У неким од тих драма је начињен временски лук од пропасти српског грађанства, до новокомпоноване, квазиграђанске класе, која се, сада, кроз првобитну, вулгарну акумулацију капитала или кроз пљачку и криминал формира поново. И, треће, има неколико текстова, потпуно савремених, који су често и са сатиричним, комедиографским набојем, који говоре о нама, сада и овде. То је, на пример, тај Заводник који се игра у позоришту “Славија” и дан данас, Оптимист, Дивљач је пала... То је Господин министар који је прво извођење доживео у Бугарској, и којег сам ја, пре неколико година, режирао у Малом Црнићу за “Федрас”. Ви се, вероватно, сећате; па се, онда, тамо препознао један министар...

Не морамо да му помињемо име.

Нећемо, таман посла... То је наш друг. Био је, дакле, на премијери, па се препознао и хтео да ме бије... (Смех.)

Лакше је и са Марком и са Угљешом и са свим Мрњавчевићима, са Карађорђем... Јер они не могу да реагују.

Па, знате шта, увек има некога ко жели да вас бије. Или су то српски националисти, или су то српски демократи, мондијалисти... Дакле, писац који покушава да слободно мисли, ја не кажем да је он у праву, увек, него, просто, покушава да мисли мимо владајућих конвенција, такав писац није никоме по вољи. То је, ваљда, тај професионални ризик. Човек постаје писцем вероватно захваљујући, пре свега, унутарњем императиву. Али постоје и неки спољашњи чиниоци, околности, па и лектира коју чита у детињству, у младости, случајно или намерно.

Шта је била Ваша лектира, та литература која Вас је водила ка театру? Постоје, свакако, унутарњи чиниоци који се не могу избећи, а постоје и спољашњи утицаји, и тек када се све то склопи... Које писце волите? Драмске? Шекспира?

Помажем Вам,.. Немојте, молим Вас, да ми помажете. Знате оно: “Чико, немој да ме браниш!” (Смех.) Ја сам рођен у кући са великом библиотеком. Мој отац није био од ове, наше професије, он је био астроном, али је волео књижевност. Мој отац је био први човек који ми је отворио врата према књижевности. У то време није било телевизије. Мени је отац, кад сам био мали, читао Рат и мир. Читао ми је српске јуначке песме. Читао ми је Три мускетара, читао ми је Песму о Нибелунзима, итд. То су биле неке прве ствари... Нисам знао да ћу бити драмски писац. Тек се касније показало да ту леже моје могућности, да је то моја судбина. У питању је била општа љубав према литератури и покушај да се кроз литературу схвати свет у којем се живи. Брзо је откривен Чехов, од драмских писаца. Био је у библиотеци. Па, онда, Сартр: Ђаво и господ Бог. Било је у библиотеци и француских класициста, Корнеј, Расин, Молијер, нисам био сувише одушевљен том литературом, али сам је читао. Онда, кад су изашла Шекспирова целокупна дела, отац ми је купио, логично, и донео ми. Ја сам био млад, још увек, тад. Значи, читало се. Међутим, доста сам читао и прозу. Ја се нисам спремао за драмског писца, ја се нисам спремао ни за шта... Хтео сам да схватим свет у којем живим. Читао сам много Достојевског, затим Томаса Мана. Чаробни брег је остао једна од мојих великих литерарних љубави. Ишло се и у позориште. После рата ишло се у Народно позориште, где је Хуго Клајн режирао Шекспира. Гледали смо Шекспира са Рашом Плаовићем, гледали смо Крлежу, гледали смо Глембајеве...

Тако да је то образовање у младости, то стицање увида у разне литерарне родове ишло, некако, паралелно... Тек касније, на позоришној академији, почела се брусити оштрица заната.

Ваши утисак о савременој српској драмској књижевности: Александар Поповић, Душан Ковачевић, Љубомир Симовић, наравно, до господина Шеварлића?

Оно што генерално могу да кажем, то је да ми имамо одличну драмску литературу. Наша савремена драмска литература је на завидном нивоу и не мора да се стиди – као неки други наши производи — онога што долази са фамозног Запада. Али, паланачко – “мондијалистички” дух наше владајуће “демократске” чаршије труди се свим силама да игнорише оно што припада аутентичним вредностима овога тла, да “деконтаминира” нашу културну средину, да затвори врата наших позоришта за драмска остварења која покушавају да кажу нешто о судбини овога народа, о судбини која нам се дешава сада и овде, па се, на све стране, играју осредњи или лоши ирски, амерички писци, Сакати Били и не знам шта још, идете у позориште и можете да видите шта то значи... Реч је о једној врсти колективног комплекса инфериорности, о једној врсти удвориштва. И, што је најстрашније, Запад то не тражи од нас, не тражи да поништимо све што је наше. Запад тражи партнере, тражи земљу која функционише, значи фабрике које раде, а не зарђале катанце, што каже Карић, тражи законе, тражи институције, тражи и културу. Јер, на крају крајева, који су наши ствараоци најпознатији на том Западу? На пример, Емир Кустурица, човек који своје стваралаштво црпи из дубине наших аутентичних тема, што се некима овде не свиђа, наравно, али њега знају тамо. А не покондирене западне епигоне... Значи, само чувајући аутентичне вредности овога тла, чувајући културни идентитет, можемо опстати, па бити и део Европе.

Шта је, дакле, претежније? Позориште или драмска литература?

Оно што се данас игра у позориштима није права слика нашег драмског стваралаштва. Удружење драмских писаца Србије, наше удружење, дакле, издаје од 1998. године едицију “Савремена српска драма”, можда је о томе било речи и у некој од Ваших ранијих емисија. Сада ће изаћи 19. а ускоро и 20. књига. Више од сто драма наших савремених драмских писаца штампано је за ових шест година. То је јединствен културни подвиг у нашим релацијама, и не само у њима. Да ли се ико пита како ми то штампамо? Одакле? Министарству културе не пада на памет да помогне! Нико то не помаже, од државних институција. Нико не субвенционире. Постоје, срећом, добри људи, који то штампају бесплатно. То је сада, већ, једна импресивна духовна вредност, које се, изгледа, стиде они који одлучују шта ће се играти. Позоришта су затворена, игра се само неколико писаца... Овде постоје само интересне групе, овде не постоји права културна клима и права културна политика, која би се водила стратешки и промишљено, као што не постоји било какав консензус о националним интересима... Могли сте видети на последњим изборима за председника Републике: половина Србије је на једној страни, а друга половина на другој. Постоје, значи, две Србије. Како можемо ићи напред, на тај начин?

Закључили бисмо, значи, да постоји супериорност драмске литературе у односу на позоришта? Апсолутно!

Неки људи се играју, наравно, игра се Душан Ковачевић који има своје позориште, па се игра. Душан Ковачевић је одличан драмски писац, свака част, нема ту проблема никаквог. Међутим, има других писаца. Има разних писаца овде...

Осим едиције о којој смо говорили, постоји и часопис “Драма” чији сте Ви главни уредник, који објављује текстове из позоришне проблематике, али има и један уводни блок у којем се објављују интересантни, вистрени текстови, есеји и коментари на актуелне друштвене и политичке теме, Питам Вас какво је Ваше уредничко искуство и има ли смисла, данас, бити интелектуалац и то, још, интелектуалац који јавно пледира за извесне ставове?

Удружење драмских писаца Србије је одлучило да, осим поменуће едиције, покрене и часопис. Изашао је седми број; излази тромесечно. Да ли ми то покушавамо да будемо глас вапијућег у пустињи, ја не знам, ипак, покушавамо да кажемо оно што мислимо, покушавамо да будемо неки глас српске културне јавности, колико је могуће. То није, као што сте сами рекли, само стручни часопис који се бави проблематиком везаном за драмску литературу и позориште, то је часопис који се бави драмом српског народа. Тај први одељак часописа није мали, има увек бар седам – осам текстова који се баве том, националном драмом, баве се политиком, економијом, друштвеним моралом, етнопсихологијом, националном историјом, баве се разним стварима од виталног интереса за нашу националну судбину. Покушавамо да покажемо да смо живи, да постоји и нека друга Србија, осим оне која је узурпирала себи право да одлучује о свему.

Ви сте се, некада, бавили и позоришним аматеризмом. Били сте члан бројних жирија, учествовали сте у анимирању, па и стварању представа, режирали сте у аматерским колективима. Какво је Ваше мишљење, има ли смисла, има ли шансе тај позоришни аматеријама? Памтимо време његовог великог узлета и полета, па време стагнације... А, шта је данас?

О томе могу да говорим више принципијелно. Шта је данас, не знам тачно. Ја сам, после повратка из Титограда, 1975. године, једно десетак година учествовао у раду жирија аматерских сусрета и то са врло угледним људима, који су својски подстицали српски аматеризам. После сваке представе имали смо исцрпне разговоре са аматерима, где смо измењивали мишљења, анализирали њихов рад, указивали на пропусте и могућа решења... Ту је била и Соја Јовановић, покојна, ту је био Рашко Јовановић, ту су били озбиљни људи од струке, редитељи, писци, глумци, критичари... Милутин Мишић, Дејан Пенчић-Пољански и многи други. Вероватно сте и Ви били. Мислим да је то имало много смисла. Поготово стога што је та активност била распрострањена по целој Србији. То је била једна културна мрежа, један духовни и културни покрет. То су били људи који су озбиљно веровали у оно што раде, то су били људи чији је ангажман, често, био значајнији него што је то деловање неких отуђених, циничних “професионалаца”, који раде само због новца, а нису више у стању да се удубе у суштину онога што чине. У свему томе било је много љубави и, разуме се, једна мера дилетантизма која се и подразумева у таквој врсти уметности. Ми не тражимо од аматера да буду професионалци, него да раде са љубављу, удубљивањем и, наравно, да шире своја знања. То је био важан покрет, који је много значао за културу Србије. Ја сам се касније, како су године доносиле нове изазове, повукао и не знам у каквом је сада стању наш аматеризам, али могу да кажем да је то било јако, јако значајно.

Мислим да нећу бити превише патетичан ако кажем да сте се Ви целим својим стваралачким бићем бавили судбином српског народа, без обзира да ли је реч о драмској литератури, или о есејима објављиваним у новинама, сабраним у књизи “Српска Атлантида” (“Плато”, Београд, 2002. г.). Усталом, и даље их обдављујете у часопису “Драма”, Бавили сте се и историјом српског народа и његовом садашњом судбином, као и повезаношћу ове две сфере. Чини ми се да Вама припада право да одговорите на питање: Шта је са будућношћу српског народа?

Није превише патетично? Није, трагично је. (Кроз смех.) Страшно је. Знате шта, после свега што се овој земљи, што се овом народу догодило, човек има осећање да се један животни круг затвара, поготово кад – да се вратимо на почетак разговора и видимо младе људе који не знају ко је био Душан Матић, Миливоје Живановић... Човек има утисак да се затвара један круг и да све тоне. Но, старије генерације увек имају утисак да њихово време тоне у неповрат и да долазе неки лошији људи који руше што су они градили. Не смемо дозволити себи ту стереотипију у мишљењу. Нема ни прошлости, ни будућности, нити има дефинитивности. Ево, кажу демократи, победио је Тадић, најзад смо победили на свим фронтима, најзад је готова прича. Међутим,

ништа није готово, то је игранка без престанка, која траје, која ће трајати и следећу генерацију, и ону после ње... Будућности, као дефинитивног решења, нема, као што Хитлер није дефинитивно решење са Јеврејима успео да направи, мада је мобилисао целокупну немачку технологију и педантност и прилежност. Тешко је спалити толике људе. Нема дефинитивног решења. Ми путујемо, путујемо кроз време. Али, путујући, стално понављамо, варирамо исте систематске грешке, репродукујемо једну матрицу која одређује нашу националну судбину. Срби су једини народ који се, после турске окупације, расејао по свим околним земљама, да би, у двадесетом веку, водио унапред изгубљене ратове у тим земљама, за своја права, док се Шиптари шире на напуштеној српској матичној територији. Срби су једини европски народ који је себи дозволио луксуз да ратује против НАТО пакта. Срби се диче својим поразима, стварају велике приче, лажне представе о самима себи, нереалне слике и лоше процене. И, онда, није чудо што долазе млади мондијалисти који кажу, добро, кад нисмо сами способни, нека нам Запад прописује правила, а то, опет, рађа реакцију младих националиста и тако у круг, смењују се четници и партизани... Бојим се да ће се то вући у недоглед.

Хвала Вам, господине Шеварлићу. Било ми је задовољство! Ето, драги гледаоци, био је то портрет господина Миладина Шеварлића, драмског писца.

* Разговор вођен на ТВ САТ, Пожаревац, 2004. год.

Ниш, септембра 1994. године. Договор о почетку рада на Шеварлићевој драми Карађорђе. С лева: Герослав Зарић, Душица Поповић, Миладин Шеварлић и Зоран Христић.

Срби славе победе унапред, а поразе уназад Миладин Шеварлић режира своју драму Заводник у позоришту “Славија”, децембра 2002. С лева: Миладин Шеварлић, Горан Милев и Млан

Михаиловић.

На Нушићевом гробу, 19. јануара 2001. године, С лева: Момчило Ковачевић, Миладин Шеварлић, Миодраг Ђукић и Радшко В. Јовановић.